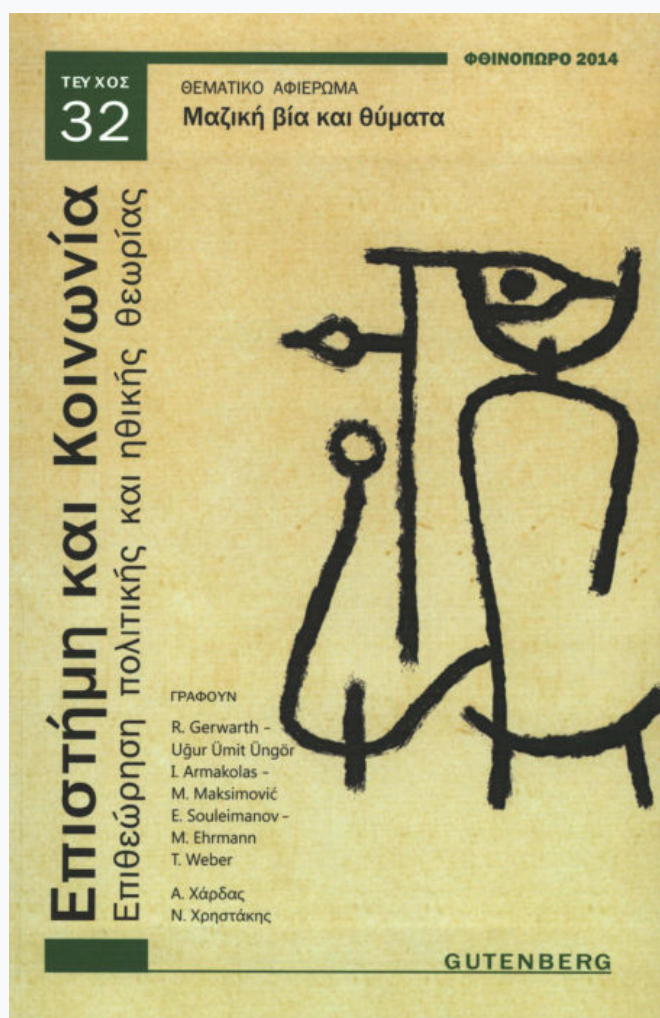

Science and Society: Journal of Political and Moral Theory

Vol 32 (2014)

Mass violence and victims

Kostis Kornetis, Children of the dictatorship. Student resistance, cultural politics, and the "Long 1960s" in Greece

Ζηνοβία Λιαλιούτη

doi: [10.12681/sas.571](https://doi.org/10.12681/sas.571)

Copyright © 2015, Ζηνοβία Λιαλιούτη

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

Λιαλιούτη Ζ. (2015). Kostis Kornetis, Children of the dictatorship. Student resistance, cultural politics, and the "Long 1960s" in Greece. *Science and Society: Journal of Political and Moral Theory*, 32, 218–221. <https://doi.org/10.12681/sas.571>

Kostis Kornetis, *Children of the Dictatorship. Student Resistance, Cultural Politics, and the 'Long 1960s' in Greece*, Berghahn Books, New York/Oxford 2013, 376 σελ.

‘Ψωμί-Παιδεία-Ελευθερία’: πώς προέκυψε αυτό που σήμερα γνωρίζουμε ως το εμβληματικό και κατεξοχήν σύνθημα του Πολυτεχνείου; Ήταν όντως αυτό το κυρίαρχο σύνθημα που συσπείρωνε τους εξεγερμένους φοιτητές τον Νοέμβριο του 1973; Πρόκειται για ένα από τα ερωτήματα που απαντώνται στο βιβλίο του ιστορικού Κωστή Κορνέτη, *Children of the Dictatorship. Student Resistance, Cultural Politics, and the 'Long 1960s' in Greece*. Το έργο αυτό ωστόσο δεν είναι το χρονικό ενός από τους ισχυρότερους ιδρυτικούς μύθους της Μεταπολίτευσης, του Πολυτεχνείου ως συμβόλου της καθολικής αντίστασης στη δικτατορία. Αποτελεί, θα λέγαμε, την πολιτική και πνευματική βιογραφία αυτού που γνωρίζουμε σχηματικά ως ‘γενιά του Πολυτεχνείου’. Στις σελίδες του τόσο το ίδιο το γεγονός όσο και οι πρωταγωνιστές του εξετάζονται πέρα από τη σφαίρα του μύθου και της πολιτικής αντιπαράθεσης, στη διαπλοκή της ιδιωτικής ‘μικρο-ιστορίας’ με τα ‘μεγάλα’ πολιτικά γεγονότα.

Το βιβλίο ακολουθεί μια διε-

πιστημονική προσέγγιση και στηρίζεται σε έναν κορμό προφορικών συνεντεύξεων με τα λεγόμενα ‘παιδιά της δικτατορίας’, όσους δηλαδή εντάχθηκαν στο αντιδικτατορικό φοιτητικό κίνημα στη διάρκεια της επταετίας (1967-1974), ενώ αξιοποιεί κι ένα πλήθος γραπτών τεκμηρίων (λογοτεχνικά έργα, αυτοβιογραφικές μαρτυρίες κ.λπ.). Η αφήγηση πλαισιώνεται από τη σκιαγράφηση των πολιτικών, ιδεολογικών και κοινωνικών εξελίξεων στην Ελλάδα των μεταπολεμικών δεκαετιών σε συνάφεια με την εξέλιξη της καλλιτεχνικής παραγωγής και των αισθητικών προτύπων.

Οι ιδρυτικές συνθήκες, τα χαρακτηριστικά και οι πρωταγωνιστές της Μεταπολίτευσης αποτελούν εδώ και χρόνια ένα φορετισμένο θέμα στην ελληνική δημόσια συζήτηση, το οποίο απέκτησε νέα ένταση στην περίοδο της κρίσης. Η ‘γενιά του Πολυτεχνείου’ ως μετωνυμία της Μεταπολίτευσης υπήρξε διαδοχικά αντικείμενο εξιδανίκευσης, απομυθοποίησης, ενίοτε και δαιμονοποίησης (Λαμπρινού 2012). Η επισήμανση αυτή είναι καίρια καθώς το πραγματολογικό υλικό των συνεντεύξεων αντλείται στις αρχές της δεκαετίας του 2000, γεγονός που αναμφίβολα λειτουργεί ως ένα από τα φίλτρα μέσα από τα οποία οργανώνεται το υλικό

των προσωπικών αφηγήσεων. Για τον ρόλο της μνήμης στην περίπτωση αυτή, αλλά και για τον τρόπο με τον οποίο πρέπει να προσεγγίζεται το εν λόγω υλικό, ο Κορνέτης παρατηρεί: 'η μνήμη συγχρόνως στρεβλώνει και αποκαλύπτει ενδιαφέροντα φαινόμενα... Και ακόμη παρά τη στρέβλωση αυτή, οι ιστορίες ζωής παρέχουν αυθεντικά στοιχεία υποκειμενικής αναπαράστασης, συχνά συλλογικού χαρακτήρα'.

Ποια είναι όμως η ταυτότητα των παιδιών της δικτατορίας; Ποιες ήταν οι κοινωνικές τους καταβολές, οι ιδεολογικές και πολιτισμικές αναφορές τους; Ήταν η γενιά του Πολυτεχνείου 'ανάμεσα στον Μαρξ και στην Κόκα-Κόλα' κατά τον προκλητικό τίτλο των Schildt & Siegfried (2010); Ο Κορνέτης, επίκουρος καθηγητής στο NYU, απορρίπτει τις διάφορες αριστερές προέλευσης ιστοριογραφικές προσεγγίσεις, οι οποίες τοποθετούνται αρνητικά απέναντι στο φαινόμενο της 'αμερικανοποίησης'¹ ή του 'εκδυτισμού' όσον αφορά τα πολιτισμικά πρότυπα της νεολαίας και την επίπτωσή τους στην πολιτικοποίηση και την άμβλυνση του ριζοσπαστισμού της. Αντίθετα επι-

μένει πως η μαζική, καταναλωτική κουλτούρα της οποίας μετείχαν οι έλληνες φοιτητές στην επίμαχη περίοδο, η οποία άλλωστε ήταν σε άμεση όσμωση με το ρεύμα της ριζοσπαστικής πολιτικής, αποτέλεσε αναπόσπαστο στοιχείο της πολιτικής ταυτότητας και δράσης τους. Έτσι τα 'ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και τα τελικά αιτήματα του ελληνικού κινήματος προσδιορίστηκαν όχι μόνο από την εσωτερική πολιτική κατάσταση, αλλά και από μια ευρύτερη ροή πληροφοριών και σημασιολογικών κωδίκων, όπως η ένδυση, οι μουσικές και λογοτεχνικές προτιμήσεις, η ρητορική και τα συνθήματα'. Από την ανάλυση προκύπτει επίσης ότι επρόκειτο εν πολλοίς για τα παιδιά της μεσαίας τάξης, που απέκτησαν για πρώτη φορά συνείδηση καταπιεζόμενης κοινωνικής ομάδας στη διάρκεια της δικτατορίας και σταδιακά ανέπτυξαν αντίληψη του δικού τους ρόλου ως εθνικής αποστολής.

Παράλληλα ο συγγραφέας αμφισβητεί το επιχείρημα που θέλει το Πολυτεχνείο να είναι γραμμική συνέχεια των φοιτητικών κινητοποιήσεων της δεκαετίας του 1950 στο πλαίσιο ενός ενιαίου κύκλου διαμαρτυρίας. Θεωρεί πως αυτό εντάσσεται σε έναν νέο κύκλο διαμαρτυρίας, αυτόν που εγκαθιδρύει η δικτατορία η οποία δημιουργεί μια ασυνέχεια. Αξιοποιεί

1. Σχετικά με την αμερικανοποίηση και την ανάπτυξη αντίρροπων τάσεων στη μεταπολεμική Ευρώπη βλ. Stephan 2007.

μάλιστα τη θεωρία των κοινωνικών κινημάτων προκειμένου να αναδείξει τη σταδιακή διαμόρφωση των ρεπερτορίων δράσης στο πλαίσιο του αντιδικτατορικού φοιτητικού κινήματος το οποίο κορυφώθηκε στο Πολυτεχνείο. Η αναλυτική αξία αυτής της επιλογής δεν εξαντλείται μόνο στην ιστορική ανασυγκρότηση των γεγονότων, αλλά και στην κατανόηση των μετέπειτα (και μέχρι τις μέρες μας) κινηματικών δράσεων, καθώς το Πολυτεχνείο υπήρξε το κατεξοχήν υπόδειγμα για τη διαμόρφωση των μεταπολιτευτικών ρεπερτορίων δράσης μέσω της λειτουργίας της οικειοποίησης.

Μία από τις βασικές υποθέσεις εργασίας του βιβλίου, που συνδέει την ελληνική με τη διεθνή ακαδημαϊκή συζήτηση, αφορά την πρόσληψη και την ερμηνεία της δεκαετίας του 1960. Ήταν η ελληνική δεκαετία του 1960 'μακρά', όπως έχει καθιερωθεί να υποστηρίζεται για τις χώρες της Δ. Ευρώπης και τις ΗΠΑ, ή ' σύντομη' (Ρήγος, Σεφεριάδης & Χατζηβασιλείου 2008); Ο συγγραφέας τοποθετείται υπέρ της πρώτης ανάγνωσης υποστηρίζοντας ότι η περίοδος της επταετίας δεν μπορεί να διαχωριστεί από την υπόλοιπη δεκαετία του 1960, καθώς προσφέρει το καθοριστικό εκείνο πλαίσιο εντός του οποίου αποκρυσταλλώνονται και

κορυφώνονται οι διεργασίες που ήταν σε εξέλιξη τα προηγούμενα χρόνια. Με βάση αυτή τη συλλογιστική η ελληνική μακρά δεκαετία του 1960 ολοκληρώνεται με την κατάρρευση της δικτατορίας το 1974.

Μια σημαντική συνεισφορά της ανάλυσης του Κορνέτη είναι η διάκριση που κάνει ανάμεσα στη 'γενιά του Πολυτεχνείου' και στην αμέσως προηγούμενή της, την οποία αποκαλεί 'γενιά Ζ', τη γενιά των Λαμπράκηδων. Σε αυτή εντάσσει τα μέλη του αντιδικτατορικού φοιτητικού κινήματος που είχαν γεννηθεί μεταξύ 1944 και 1949 και είχαν ως ενοποιητικό σημείο αναφοράς τη δολοφονία του Λαμπράκη. Παρότι ανήκουν στην ίδια βιολογική γενιά με τη γενιά του Πολυτεχνείου (όπου εντάσσει όσους είχαν γεννηθεί μεταξύ 1949 και 1954) διαφοροποιούνται όσον αφορά τον τρόπο που προσλαμβάνουν την πολιτική πραγματικότητα και αντιδρούν σε αυτή. Βασικό σημείο διαφοροποίησης αποτελεί η μνήμη και η διαχείριση της μετεμφυλιακής συνθήκης, η οποία συνιστά προσδιοριστικό παράγοντα για τη γενιά 'Ζ'. Η διάκριση αυτή και η σχετική προβληματική που αναπτύσσεται φωτίζουν τη συγκρότηση της ελληνικής αριστερής νεολαίας στη μεταπολεμική περίοδο, τις συνέχειες και τις ασυνέχειες που καταγράφονται

στην ταυτότητα και στη δράση της. Στο πλαίσιο αυτό το γνωστό σύνθημα της Μεταπολίτευσης 'ΕΑΜ-ΕΛΑΣ-Πολυτεχνείο', το οποίο αναδύθηκε στα γεγονότα του 1973, διερευνάται ως μια δυναμική διαδικασία απόδοσης νοήματος.

Η μελέτη επιχειρεί επίσης να απαντήσει στο ερώτημα του κατά πόσο η ελληνική περίπτωση θα πρέπει να θεωρηθεί ως ιδιαιτερότητα ή αν συνομιλεί με τις διεργασίες που εκτυλίσσονταν την ίδια περίοδο στη Δύση. Ο Κορνέτης απορρίπτει σαφώς την άγνοια μιας ελληνικής εξαίρεσης και, παρότι είναι προσεκτικός στην επισήμανση των διαφορών της ελληνικής περίπτωσης, αναδεικνύει συστηματικά τις ομοιότητες και τις επιρροές από τα τεκταινόμενα στο πλαίσιο αφενός αυτού που μυθολογήθηκε ως Μάης του '68 και αφετέρου των μεταβάσεων στις άλλες δύο δικτατορίες του ευρωπαϊκού Νότου, την Ισπανία και την Πορτογαλία. Από τη σκοπιά αυτή η διαπλοκή του τοπικού, εθνικού επιπέδου με το υπερεθνικό αποτελεί βασικό άξονα της αφήγησης.

Τέλος είναι σημαντικό ότι το βιβλίο του Κωστή Κορνέτη έρχεται να εμπλουτίσει την πρόσφατη βιβλιογραφική παραγωγή (Αβδελά 2013, Κατσάπης 2013) στα πεδία της πολιτισμικής και κοινωνικής ιστορίας, η οποία θέτει στο επίκεντρό της το φαι-

νόμενο 'νεολαία' στις επιμέρους εκφάνσεις του.

Ζηνοβία Λιαλιούτη

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Αβδελά, Ε. (2013). *Νέοι Εν Κινδύνω*, Αθήνα: Πόλις.
- Κατσάπης, Κ. (2013). *Το πρόβλημα Νεολαία*, Αθήνα: Απόβλεπτες εκδόσεις.
- Λαμπρινού, Κ. (2012). 'Η γενιά του Πολυτεχνείου στο Καλειδοσκόπιο της Μεταπολίτευσης', ανακοίνωση στο συνέδριο 'Μεταπολίτευση: από την αποκατάσταση της δημοκρατίας στην οικονομική κρίση;', Αθήνα 14 Δεκεμβρίου.
- Ρήγος, Α., Σ. Σεφεριάδης & Ε. Χατζηβασιλείου (επιμ.) (2008). *Η 'σύντομη' δεκαετία του '60. Θεσμικό πλαίσιο, κομματικές στρατηγικές, κοινωνικές συγκρούσεις, πολιτισμικές διεργασίες*, Αθήνα: Ελληνική Εταιρεία Πολιτικής Επιστήμης-Καστανιώτης.
- Schildt A. & D. Siegfried (επιμ.) (2010). *Ανάμεσα στον Μάρξ και στην Coca-Cola. Νεανική κουλτούρα και κοινωνική αλλαγή, 1960-1980*, μτφρ. Ν. Ζαρταμπούλος, Αθήνα: Κασταλία.
- Stephan, A. (επιμ.) (2007). *The Americanization of Europe. Culture, Diplomacy, and Anti-Americanism after 1945*, New York/Oxford: Berghahn Books.